

De snoek heeft zijn naam aan de puntige kop te danken.

Visschennamen

Sinds mensenheugenis wordt er gevist. Meestal werd het visnet of de hengel ter hand genomen om iets op tafel te krijgen, maar ook voor de ontspanning gingen men op jacht naar de dieren in het water. Dat gebeurde al ver voor we in onze streken een taal spraken die we nu Nederlands noemen. Dat is ook merkbaar aan de namen van de vissen.

Tekst Frans Collignon **Fotografie** Bram Bokkers en John de Jong

Talrijke namen stammen uit talen die in onze streken veel eerder werden gesproken dan het Nederlands. Het is leuk om te zien waar die namen vandaan komen en wat ze eigenlijk betekenen. Soms ligt het heel erg voor de hand. De grondel heet zo omdat hij dicht bij de bodem (grond) blijft. De achtervoeging -el is een verkleiningsvorm die je wel bij meer dieren van gering formaat ziet, zoals krekel, wezel en kwartel. Ook in het Latijn van de middeleeuwen werd deze vis naar de bodem genoemd: fundulus. Dat komt van fundus = bodem. Voor alle duidelijkheid, dat is niet de wetenschappelijke naam. Dan heet het arme diertje *Gobio gobio*.

Taalkundige twisten

Een naam waarvan wordt aangenomen dat die zelfs al bestond voor de Germanen hier waren, is brasem. Deze

zou afgeleid zijn van een woord dat 'plotseling oplichten' betekent. Dat zou dan worden veroorzaakt door het soms zichtbaar zijn van de witachtige buik die bleekjes afsteekt bij de donkere rug. Taalkundigen twisten nog over deze verklaring, omdat er niet zo veel schittert aan de vis.

Ook over de namen blei en bleik is in taalkundig opzicht nog strijd. De betekenis bleek of witglanzend wordt niet door iedereen geaccepteerd, maar een alternatief is er niet. Of het zou moeten zijn dat blei ook de scheldnaam is voor een onnozel vrouwmens, zoals de oude woordenboeken ons leren. Over de basisbetekenis van wijting is in ieder geval geen verschil van mening. Het betekent simpelweg 'de witte'. De Engelse naam whiting is uit het Nederlands overgenomen, zoals veel vaderlandse visnamen hun weg naar een andere taal hebben gevonden.

Dat is de consequentie van de taal van een vissers- en zeevaardersvolk.

Inkoppertjes

Ook duidelijk is de betekenis van snoek, die naar zijn spitse bek is vernoemd. De Engelse (pike) en de Franse naam (brochet) voor deze scherpe jager verwijst eveneens naar de puntige kop. Opvallend veel Nederlandse woorden die met sn beginnen, geven iets scherp aan, zoals snip (de vogel met de spitse snavel), snijden en snavel. Dat snoek ook een bijnaam is voor een hooggeplaatst persoon, laat zich onmiddellijk begrijpen als je het prachtige dier soeverein door het water ziet gaan. Een andere vis die zijn naam te danken heeft aan zijn slanke vorm is de prik. Diens alternatieve naam, lamprei, geeft een andere eigenschap weer van dit ranke visdier. Het is een afleiding van het Latijnse woord voor zuigen. Ook de verklaring voor de vissen naam tong is kinderlijk eenvoudig. Het dier lijkt in vorm op het orgaan dat we in onze mond hebben liggen. Iets soortgelijks geldt voor de schol, die in vorm doet denken aan het platte stuk drijfjij dat we ook schol noemen. En dan hebben we nog de bot, die zijn stompe vorm in zijn naam hoort weerklinken. Soms is naamverklaring helemaal niet ingewikkeld.

Spreekwoorden

De naam van een andere bekende vis-met-een-verhaal is zalm. Deze naam is overgenomen uit het Latijn in de betekenis van 'springende vis'. We hebben in onze lage landen niet de Germaanse vorm behouden, die we nog wel in het Duits, de Scandinavische en enkele Oost-Europese talen

zien. Was dat wel gebeurd, dan zou deze prachtige vis in het Nederlands 'las' hebben geheten – het neusje van de las.

Over de naam van de paling valt heel veel te zeggen, al was het maar waarom die ook aal wordt genoemd. Niemand weet zeker waar de naam vandaan komt. De serieus bedoelde suggestie van een taalkundige dat het vanwege de lange slanke vorm van deze vis een samentrekking is van paal en ding, is door anderen weer even serieus bestreden. In ieder geval heeft de paling door zijn gladde slijm laag de taal verrijkt met spreekwoorden, gezegden en vergelijkingen. Hier is zo'n vergelijking uit 1636. Het is een vrouwenvriendelijk versje dat door de Zeeuwse raadspensionaris Johan de Brune de Oude in een boek over spreekwoorden werd opgedist.

*Die by den steert een palingh houdt,
En op een vrouwes woorden bouwt;
Die magh wel zegghen met verdriet,
't Is al maer wind, 'k en hebbe niet.*

In het rijmend Nederlands van nu klinkt het als volgt:

*Die een paling bij zijn staart houdt;
En op het woord van een vrouw bouwt;
Die zal vaststellen tot zijn leed,
't is enkel lucht - hij heeft geen reet.*

V

Paling is een samenvoeging van paal en ding.

